

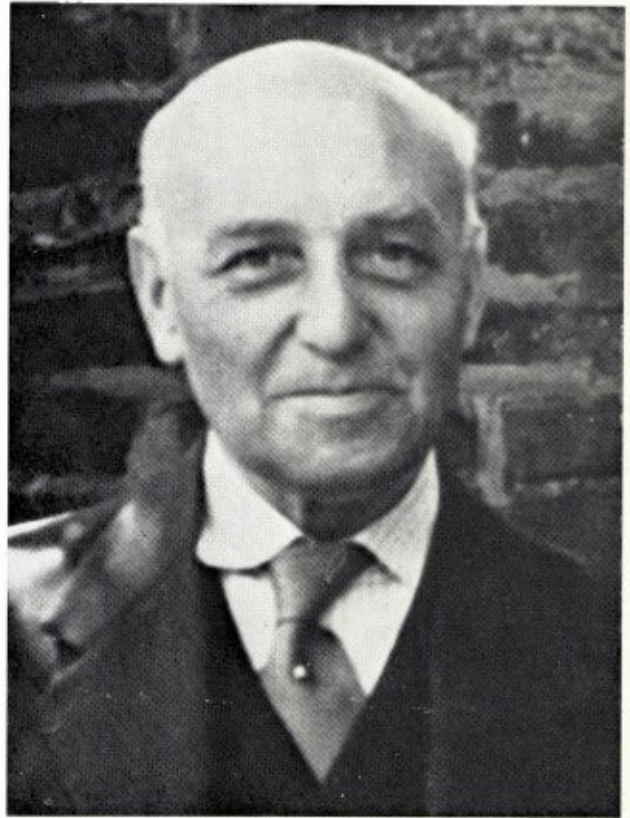
IN MEMORIAM LEONARDUS HUBERTUS GRÉGOIRE

door Prof. Dr. J. J. G. PRICK

Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen in de klinische neurologie en de anthropologische neurofysiologie.

I. Op 22 september 1975 overleed in zijn geboorteplaats Maastricht ons medelid en lid van verdienste de heer Leo Grégoire Sr. in de ouderdom van 83 jaar. Aan mij is het verzoek gericht hem te willen herdenken in het maandblad van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, een opgave en vriendenplicht, die ik gaarne op mij heb genomen.

Ofschoon het schrijven van een levensbericht in een specifiek blad zich in feite dient te beperken tot die aspecten van Grégoire's leven, welke min of meer rechtstreeks betrekking hebben op werkzaamheden, die gericht zijn op de natuurlijke historie van Limburg, zal ik bij het opstellen van dit artikel doelbewust mijn blik niet alleen richten naar louter detailgegevens, maar „door zo wijd mogelijk geopende vensters” de betekenis van Grégoire's werk voor het botanisch onderzoek in Limburg beschouwen. Ik zal in deze herdenking er naar streven niet slechts datgene, wat mij op het niveau van mijn verstandelijk bewustzijn aan kennis omtrent Grégoire gegeven is door middel van woorden tot uitdrukking te brengen, doch tegelijkertijd als een van zijn vrienden vooral te rade gaan bij mijn hart, dat als ken-orgaan veel doeltreffender dan het verstand het ware en je ware in de wereld vermag te onderkennen. Hierbij merk ik op, dat kennis van een mens ons allerminst gegeven is in de waardering van zijn louter verstandelijke capaciteiten, maar in de evaluatie van zijn fenomenale hart, waarvoor 's mensen gemoeds- of gevoelsleden representatief is. Doordringen tot het wezen van Grégoire's hart en de veruiterlijking daarvan betekent in feite kennisname van die geheime, diepe dimensie, die zich in twee richtingen uitstrekt;

naar buiten toe, in de levende natuur, in de wereld, in de kosmos; en in de tweede plaats naar diens innerlijkheid, waarvan de bewogenheid des harten een centraal aspect uitmaakt. Want uit 's mensen gemoed stammen verwondering en bewondering voor de levende natuur, die Grégoire steeds beschouwd heeft, niet als een optelsom van louter op zich staande gegeven feitelijkheden, maar als een complexe kwalitatieve eenheid, tegen wiens gebeuren hij als persoon steeds de juiste distantie heeft ingenomen. Vanuit zijn hart stamden de verlangens, neigingen, de begeerten en de verwachtingen om de natuur als zinvolle eenheid te kunnen verstaan. En – om mij van de woorden van Hermann von Helmholtz (de

uitvinder van de oogspiegel) te bedienen – in zijn hart leefde de opvatting, dat het bestuderen van al, wat leeft begrepen moet worden als „eine künstlerische Auseinandersetzung der Tatsachen”. Alles, wat de natuur ten toon spreidt, kan verstaan worden als de uiting van een zin, van een „Idee”, het is de kunst van de natuur-onderzoeker – en die eigenschap was Grégoire in het hart gegrift – om te geraken tot het verstaan van de zinvolle eenheid, die ons in elk complex levend gebeuren tegemoet treedt. Uit zijn hart welde de eerbied op voor de kwalitatieve rijkdom van het werkelijke, benevens de vaste overtuiging, dat in de ziënlijke dingen tevens een ónziënlijke wereld verborgen ligt. Het was zijn kunstenaarsziel, zijn ingeboren gevoeligheid voor het schone, het aesthetische, die hem in staat stelde om de weelde van onnabootsbare kleuren en vormen in de natuur als de manifestaties van een spelende „Logos” te beschouwen. Voor hém was die Logos de Schepper, wiens almacht zich in het spel van de levende natuur als een vanzelfsprekendheid manifesteert. Dat is, wat het hart mij ingeeft, wanneer ik dit artikel schrijf; het hart, die mysterieuze dimensie, waarbinnen vervat is het ken-orgaan van alle kwaliteit, van het wezen en de zin der levensverschijnselen. Door middel van dit orgaan was het de persoon Grégoire mogelijk om dóór te dringen tot de diepe grond en tot het wezen van fenomenen in de natuur, voor zoverre deze in het aardse bestaan zich door de mens laten onthullen.

II. Bij het licht van het boven uiteengezette beschouw ik Grégoire's „passions de l'âme” als de meest fundamentele factor, welke zijn betekenis voor de botanie, voor het plantkundig veldonderzoek en voor de floristiek als onderdelen van de natuurwetenschap heeft bepaald. Zijn uit liefde oprijzende verbondenheid met de natuur was bij hem een bron van fysieke kracht geworden. Zoals gezegd, verscheen voor Grégoire de natuur in het beeld van een kwalitatieve, veelvormige weelde en rijkdom. Zijn liefde

ervoor was liefdesethos, dat wil zeggen de drijfkracht tot eerbied, bewondering, aanschouwing en overgave. Voor de wetenschappelijke arbeid, die door Grégoire in de botanie verricht werd, was deze liefde even zo constituerend, als zij het is voor het juiste inzicht van een medicus. Grégoire wendde zich voor zijn plantenstudie niet in eerste instantie tot de boeken en herbaria, maar tot de natuur zélf, vooral die van zijn eigen land en de onmiddellijk daaraan grenzende gebieden in het buitenland. Hij onderzocht en beschreef de variabiliteit van soorten en bracht zijn belangstelling daarvoor tot uiting in een interessante bijdrage tot de typologie van de orchis mascula (L) (Natuurhistorisch maandblad no. 11/12, 35e jaargang, december 1946). Hij ondernam talrijke botanische excursies op verzoek van wijlen dokter A. de Wever in gebieden, welke jaren tevoren door De Wever nauwgezet onderzocht waren op het voorkomen van bepaalde plantensoorten (1939). Opvallend is, dat hij in het begin van zijn botanische arbeid zich sterk aangetrokken voelde tot het starre systeem van Linnaeus, die – zoals bekend – een kunstmatig systeem van vaste soorten zonder onderlinge relatie of overgangen heeft ontworpen. Grégoire doorschouwde op scherpzinnige wijze bijzonderheden in één enkel exemplaar van een soort en zag in zulk een speciale vorm- en functieverandering het algemene, dat in alle andere variaties dezer soort meer of minder uitgesproken kan terugkeren. Zo beschreef hij in 1941 een afwijkende orchis militaris (L), waarover A. de Wever later schreef, dat er sprake was van een tot dusverre onbekende vorm. Grégoire onderkende bij zijn determinatie op een doeltreffende wijze de invloed van milieu, klimaat, zon, schaduw; doch bij dit alles lag zijn kracht in het dieper doorschouwen van de bouw van planten.

Hij was ervan overtuigd, dat in de aanschouwing van één enkel exemplaar het wézen van een natuur-object openbaar kan worden, het algemene, dat – zoals gezegd – in alle variaties weerkeert. Hij was gevoelig voor het begrip „Idee”, dat door Goethe in

de botanie was ingevoerd. Zulk een „Idee” is volgens Goethe de oerplant, die in feite nergens te vinden is, maar waarvan alle afgeleide planten als metamorfosen begrepen dienen te worden. Toen ik hem eens op een van onze vele excursies in kennis stelde van Goethe's opvatting over „die Urpflanze” – nl. dat deze gepostuleerde oerplant de zuivere uitdrukking was van een „geheimes Gesetz, auf dem was ganze Chor deutet” – kwam zijn tevoren gevonden nieuwe vorm van de orchis *militaris* (L) voor hem in een ander daglicht te staan. In 1941 toonde Grégoire zich aangetrokken tot varens, in eerste instantie tot de muurvarens (natuurhistorisch maandblad, 1941).

Ongetwijfeld is de invloed van ons beider goede vriend J. L. H. Willems, wiens „in memoriam” ik in 1965 schreef, médebepalend geweest voor zijn interesse in dit aspect der plantkunde. In 1943 kreeg onze wederkerige dialectiek over de relatieve waarde van de planten-systematiek, gecentreerd rondom het postulaat „de soort”, gestalte in een studie over de orchis *purpurea* (Huds). Grégoire raakte ervan overtuigd, dat – hoe belangrijk de invoering van het soortbegrip ook kan zijn – de kennis der volle realiteit erdoor gereduceerd wordt en voorbijgaat aan de weelderige veelvormigheid en eenmaligheid, waardoor de levende natuur gekenmerkt is. Zijn belangstelling voor „veldbotanie” bracht hij tot uiting in een publicatie, getiteld: „Een schitterende excursie” (natuurhistorisch maandblad, 1947), waarin hij zijn beleving van een excursie in de domeinen van het kasteel Bokrijk en in een vennengebied in de nabijheid van Genck (België) tot uitdrukking bracht. In 1952 stelde ik Grégoire voor, tesamen met mijn vrouw (J. A. M. Prick-Hoefnagels) een onderzoek in te stellen naar het voorkomen van *Dactylorhiza Traunsteineri* (Vermln) en van *Dactylorhiza De Weveri* (Vermln). De resultaten en opvattingen hierover werden in 1952 in het maandblad vastgelegd. Het was een gedegen studie, waarvan de waarde ook thans nog geldigheid bezit. In 1954 nodigde ik de heren Grégoire en Willems uit om in samenwerking met mijn vrouw een exact onderzoek in te stellen

naar de orchideeënstand van de Gelderse Vallei en van de omgeving van Nijmegen (in hoofdzaak Groesbeek), teneinde een vergelijking te kunnen trekken met onze vergelijkbare vondsten in Zuid-Limburg (1954).

In 1955 verscheen van de hand van L. Grégoire, H. Willems, Mevrouw J. A. M. Prick-Hoefnagels en van schrijver dezes een publicatie over enkele soorten van het genus *euorchis* in verband met een studie van eigenaardige bastaarden tussen *euorchis militaris* (L) en *aceras anthropophorum* (L).

In 1957 bracht Grégoire bericht uit over botanische vondsten in België, die hij samen met de heer J. Petit, apotheker te Bassenge (België) en de heer H. Willems, gedaan had in Eupen en het aangrenzend gebied van de Duitse Eiffel. In 1961 maakte hij een aanvang met inventarisaties van orchideeën-biotopen, die betrekking hadden op vroegere vondsten, teneinde na te gaan, wat er aan planten verloren gegaan was in Zuid-Limburg. De destijds door mij in het Heugemberbroek ruimschoots bestudeerde orchis *ustulata* (L) en de in Gronsvelt in 1933 door mij voor het eerst gevonden *aceras anthropophorum* (L) eisten in hoge mate zijn aandacht op. In 1969 demonstreerde hij de dia-verzameling van wijlen de heer H. Willems, welke inzicht verschaftte in diens botanisch onderzoek. Tenslotte verscheen in 1974 een publicatie van zijn hand, getiteld: „Herinneringen aan wijlen dokter A. de Wever”.

III. Na deze summie weergave van zijn publicaties wil ik thans gaarne de *Persoon Grégoire* herdenken. In het verslag van de maandvergadering, welke op 2 oktober 1975 te Maastricht werd gehouden, staat geschreven, dat de voorzitter, Grégoire als een belangrijke figuur heeft betiteld, die 52 jaar een trouw lid was van het genootschap en later de eretitel „Lid van Verdienste” verwierf. Grégoire's waarde voor de plantkunde is verzinnebeeld in zijn om-

vangrijk herbarium, dat hij aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht heeft geschonken. Zijn waardevol werk, verricht als lid van de Commissie van Toezicht op het Natuurhistorisch Museum zij hier bovendien met ere gememoreerd. Ik wil mij gaarne bij de gedachten en gevoelens van onze voorzitter aansluiten, doch op dit moment is het mijn persoonlijke taak om wijlen de heer L. Grégoire vanuit een andere gezichtshoek te belichten, met name vanuit mijn persoonlijke belevingswereld. Want voor de familie Prick was Léo Grégoire een begrip. Wat meldde zich voor ons in deze grote natuurkenner in het beleven aan? En wat beleef ik thans opnieuw, wanneer ik mijn blik nogmaals richt op de vele onvergetelijke ontmoetingen, die wij met hem mochten hebben. Dat Grégoire een botanicus van formaat is geweest, staat voor ieder, die het voorrecht had hem te ontmoeten, onomstotelijk vast. Terloops vermeld ik in dit verband zijn grote intelligentie, welke gekoppeld was aan een voorbeeldige onkreukbaarheid, grote betrouwbaarheid en vólmenselijke vriendschap, benevens aan een grote liefde voor de natuur.

Maar deze liefde voor het levende gebeuren in de natuur was slechts een verbijzonderde openbaring van een bijna al-omvattende liefde en genegenheid voor zijn médemens en voor Hém, die in de volheid van zijn Persoon alle zin der natuur vervat en die de mens wil voeren naar de eeuwige bron van het kennen der waarheid en de ware. God was voor hem de Idee en de Schepper, naar wiens beeld en gelijkennis ál, wat leeft verwijst. Diens beeld keert overal in de natuur – telkens op een andere wijze en in andere vormen – als nieuwe gestalte terug. *Natura speculum creatoris*. Voor Grégoire waren de natuurwetten van Hem, op wie hij zijn vertrouwen gedurende zijn hele leven heeft gesteld. En als wijze, bejaarde man was hij het meer dan ooit met Goethe eens, die aan Zelter schreef: „Je älter ich werde, je mehr vertraue ich auf dem Gesetz, wonach die Rosen blühen”. Voor Grégoire was de levende natuur de openbaring van God zélf; voor hem was zij – zoals gezegd – de spiegel van de Schepper.

IV. Bij onze terugkeer uit de Scandinavische Landen bereikte ons in het begin van het najaar het prettige bericht, dat het in de bedoeling van Grégoire lag ons natuureservaat Linnaeus-Prick hove te Kekerdom te komen bezoeken, waartoe wij hem vóór onze zomervakantie hadden uitgenodigd. De spontaniteit van de ontmoeting werd tot op zekere hoogte doorbroken door een ingeving van de klinische blik, die bij mij resulteerde in de overtuiging, dat Grégoire op dat moment ernstig ziek was. Maar ook toen nog bleek hij in hoge mate geïnteresseerd en boeide hem de weelderige flora van het reservaat. Want vele daar aanwezige planten riepen bij hem ongetwijfeld – evenals bij ons – herinneringen op aan de tijd, toen wij samen er op uit trokken om na te gaan, wat ze ons te vertellen hadden over hun geheimzinnige natuurlijke historie. Daar stond ze weer, de reuze balsemine, waarvan we 20 jaar geleden in Verviers (België) het zaad verzamelden en die tot gigasmutanten zich hadden ontwikkeld.

Hoezeer de werking van de ziekte voor een deskundige ook naar buiten uitstraalde, Leo's ogen verwezen in mijn beleven naar adelaarsogen van een jeugdige grijsaard. Bij het begin van onze excursie was zijn vitaliteit nog groot genoeg om ze te volbrengen, maar na vrij korte tijd gaf hij toch de wens te kennen niet verder te gaan met onze laatste botanische tocht, maar al pratende nog eens te verwijlen bij wat wij samen geleefd, beleefd en doorleefd hadden in de levende natuur. Hoezeer ik mij ook vermande, ik moet bekennen, dat ik op dit ogenblik mij gevat voelde binnen de dwingende greep van het droevig gestemd-zijn. Ik had het gevoel, dat Grégoire, mijn vrouw en ik een moeizame tocht achter de rug hadden, die ons gefascineerd en gepassioneerd had, en dat wij waren aangekomen na een inspannende opmars op een top. Voor mij was het, alsof ik van een hoogte zwigend neerzag op het dal, dat wij met ons drieën moeizaam hadden doorlopen. Ik meende te kunnen bemerken, dat ook Grégoire en mijn vrouw overeenkomstige indrukken op dat moment beleefden, maar dat wij desniettemin in de eerste plaats

dankbaar waren, dat wij gezamenlijk deze weg hadden mogen afleggen. Toen Grégoire mij vertelde, dat hij al een paar weken zo moe was en mijn vrouw en mij vroeg of daar iets aan te doen was, voelden wij onze onmacht en kleinheid. De laatste excursie, die wij samen gemaakt hadden, verscheen ons in ons beleven als een minimale prestatie, vergeleken bij de ontzag inboezemende macht en kracht, waarvan de natuur voor ons getuigenis had afgelegd gedurende deze laatste botanische tocht. Maar de zo gelovige Grégoire wist al spoedig zijn moeheid te overwinnen in de hem eigene, onwrikbare geloofsovertuiging, welke inhoudt, dat de gelovige mens begenadigd is en op grond daarvan bij machte blijkt te zijn om de tegenstelling van jeugd en ouderdom te overwinnen, mijn overtuiging had deze waardevolle persoon door Christus deel aan het leven van Hém, die zonder begin en zonder einde is, altijd oud en tegelijkertijd altijd nieuw, die alle tegenstellingen van verleden, heden en toekomst samenhoudt in de éénheid van God's eeuwigheid. Toen een aantal weken later de eerste voorafbeeldingen van een naderend einde zich openbaarden, deed het mij aan, alsof hij toen reeds evenals het besef van ontstaan en vergaan. Want in deelhad aan het Goddelijk geheim en dat hij er van overtuigd was, dat er na een plaatsgevonden breuk tussen geest en stof hem een volledig herstel van de verbroken eenheid wachtte.

Dit wens ik je thans toe, beste Leo, nu je geest teruggekeerd is naar de eeuwige bron van alle leven en waarheid.

DE ACULEATEN (bijen en wespen) VAN DE SCHIEPERSBERG

(Slot)

door Br. V. LEFEBER

Najaarswandeling

Als we in oktober op stap gaan vinden we toch nog meer dan wel eens gedacht wordt; in de meeste collecties vindt men bijna geen oktoberdieren, maar toch vliegt er nog heel wat rond. Op de eerste plaats een groot aantal *Halictus* ♂♂. Die van *Halictus xanthopus* zelfs heel laat (7.X.-3.XI) en kieskeurig zijn ze niet, want ik trof ze aan op duifkruid, blauwe knoop, slangekruid, centaurie-spec., jacobskruiskruid, wilde peen, biggekruid (en zelfs tabak). Zie voor vliegtijden van de *Halictus* ♂♂ de vorige wandelingen.

De Parasieten van *Halictus*, het genus *Sphecodes* (woekerbijen) zijn natuurlijk ook present, o.a. *gibbus* L., *longulus* Hag., *monilicornis* K., *pellucidus* Sm., en *puncticeps* Ths. Ze zijn alle zwart en rood van kleur en zeer moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Ook kan zo'n late herfst- of zelfs winterwandeling nog op een andere manier tot de ontdekking van aanwezige soorten leiden. Veel kleine wespesoorten ontgaan ons blijkbaar in het veld, maar als we hier en daar een oud paaltje, een dode tak of wat stengels van vlier, es, roos, braam of riet afsnijden, krijgt men die soorten thuis.

Voor geïnteresseerden verwijs ik naar het maandblad *Natura*, april 1974.

De najaars- (en winterlijst) ziet er als volgt uit:

**Crossocerus tarsatus* Sh., 15.V-6.X; een ♀, 21. IX.1968; in de grond; eigenlijk een specifiek zanddier.

Crossocerus styrius Khl., een ♂, 1972 uit *Sambucus*-stengel; alleen bekend van St.-Pietersberg, Zeist, Bergen (N.H.), Emmen, Wijster, Gaasterland, Terschelling, Schiermonnikoog; alle in de laatste tien jaar.